

Новіков С. О.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена визначенню психологічних особливостей розвитку когнітивних здібностей працівників харчової промисловості в умовах діджиталізації суспільства. На сьогоднішній день можна спостерігати постійний розвиток харчової промисловості, де відбувається безперервне впровадження новітніх технологій, що, в свою чергу, зумовлює появу постійних змін на підприємствах даної галузі, а також обумовлює потребу у пристосуванні працівників до подібного роду змін. Зважаючи на те, що недостатній розвиток когнітивних здібностей у працівників чинить доволі великий опір змінам, що може погіршити діяльність підприємства харчової промисловості та його конкурентоспроможність. Натомість достатній розвиток когнітивних здібностей у працівників харчової промисловості сприяють налагодженню продуктивної комунікації та глобальній, багатоаспектній та багатокультурній співпраці з клієнтами, стейхолдерами, постачальниками тощо. В той же час, когнітивні здібності у працівників харчової промисловості здатні прямо впливати також і на рівень життєдіяльності та самих працівників, які в процесі розвитку власних професійних та особистих якостей, збільшують рівень своєї конкурентоспроможності і кар'єрний ріст. На нашу думку, одним із головних факторів, які стимулюють розвивати когнітивні здібності у працівників харчової промисловості, слід вважати сама споживачів, тобто динамічні змін їх потреб та вподобань.

Розкрито значення когнітивних здібностей у процесі підготовки працівників харчової промисловості. Встановлено, що вони сприяють покращенню рівня продуктивності праці, якості і безпеці діяльності працівників харчової промисловості, що потребує від них кращих взаємовідносин, співробітництва та креативності у праці. Визначено, що в перспективному майбутньому діджиталізація та автоматизованість робочих процесів суттєво підвищить рівень продуктивності праці, а також дієвість взаємовідносин з клієнтами. Модернізація технологій у харчовій промисловості стимулюватиме появу потребу у нових навичках, а відтак, і покращить кваліфікаційний рівень працівників, які з ними працюють.

Ключові слова: харчова промисловість, когнітивні здібності, підготовка працівників харчової промисловості, навички, навчання, діджиталізація.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення бізнес-умовам притаманний доволі мінливий та непрогнозований характер, що активізує соціалізацію економічних процесів, потребує безперервного перегляду та покращення управління працівниками в процесі їх праці. Сучасне суспільство переживає важливі зміни, новітні технології безперервно виконують техніко-технологічну “революцію”, а відтак і наш спосіб життєдіяльності і суть споживання зазнають суттєвих змін. Це в результаті призводить до зникнення деяких робочих функцій, а виникнення нових передбачається науковцями протягом наступних п'яти років. Основна особливість майбутньої роботи полягає у видозміні чималої кількості професій та посад в результаті всеосяжної діджиталізації та роботизації рутинної

праці. Тому можна вважати, що діджиталізація проникне практично у всі галузі економіки, зокрема і харчову промисловість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану проблематику досліджували такі науковці як В. Бочелюк, О. Вдовенко, Ю. Волошина, К. Краус, Н. Краус, О. Лозова, О. Марченко, О. Піжук, Л. Шимановська-Діанич, В. Шимановська та інші. Попри те, що на даний час виняткової актуальності набуває проблема, пов'язана із формуванням когнітивних здібностей працівників харчової промисловості, кількість наукових досліджень є досить невеликою.

Постановка завдання. Метою статті є визначення психологічних особливостей розвитку когнітивних здібностей працівників харчової промисловості в умовах діджиталізації суспільства.

Виклад основного матеріалу. На превеликий жаль, в нашій державі на даний час дуже розповсюдженим є стереотип, що люди старшого віку вважаються більш консервативними, не достатньо гнучкими і неефективними. Вік неодноразово пов'язують із погіршенням когнітивних здібностей, що, в свою чергу, виступає важливою передумовою в процесі підтримки функціональної свободи, зокрема, навчання новим навичкам. Проте в реальності, когнітивні здібності не погіршуються з віком.

Як зазначають К.М. Краус, Н.М. Краус та О.В. Марченко, «з віком люди стають спокійнішими та менш невротичними. «Емоційні бурі стихають», – як стверджує когнітивний нейробіолог Патрісія РейтерЛоренц, доктор філософії з Мічиганського університету в Анн-Арбор. Люди середнього віку є більш стабільними за молоді в емоційному плані: вони менш лабільні, не схильні до різких емоційних перепадів, що економить їх ресурс. Якість емоційного життя з віком покращується, адже людині свідомо доступний більш глибокий спектр переживань. Науково доведено, що з віком пов'язане покращення регуляції та переживання емоцій. Люди стають більш мотивованими для досягнення емоційно важливих цілей і, таким чином, вкладають психологічні та соціальні ресурси в «оптимізацію» емоційного добробуту. Емоційний добробут зберігається і навіть покращується в зрілому віці, є одним з найдивовижніших відкриттів про вікові зміни, зроблених за останні роки. Старші люди більше зосереджуються на позитивній інформації, ніж їхні молоді колеги – такого висновку дійшла когнітивний психолог Марі Мазер, доктор філософії Університету Південної Каліфорнії у Лос-Анджелесі» [5, с. 56–57].

На думку О. Піжук, «в же сьогодні експоненціальна зміна технологій зумовлює використання роботів, автономних транспортних засобів, товарних датчиків, штучного інтелекту, Інтернету речей, змінюють робочий процес у бік більшої гнучкості з переважним використанням тимчасової робочої сили з метою швидкої адаптації до постійно змінюваних візцифрованих бізнес-процесів соціального підприємництва. Автоматизація виробничих процесів дозволяє суб'єктам господарювання подолати відставання діючих технологій. Організації та працівники створюють і проєктують свою роботу з метою оптимізації, а не протистояння цифровим технологіям» [6].

Отже, «діджиталізація створила нові соціально-культурні умови, в яких розгортається

формування особистості як в особистісному, так і в когнітивному плані. Необхідність адаптації до ІТ-середовища призвела відображена у понятті «цифровий інтелект» (за аналогією із соціальним або емоційним інтелектом), що передбачає три рівні: використання ІТ в повсякденному житті для спілкування і дозвілля; створення власного цифрового контенту та творчих продуктів; використання технологій для бізнесу та професійної діяльності. Сьогодні цифрова компетентність визнана базовою компетенцією людини, необхідною для успішної соціальної інтеграції, професійного та особистісного розвитку впродовж життя. Розробники «Цифрової аджени України – 2020» відзначають, що розвиток цифрових компетенцій в нашій країні розвивається фрагментарно, хаотично та відірвано від академічної (формальної) освіти в усіх її сегментах: початкової, середньої, вищої. Українці мають обмежені можливості для успіху у цифровому світі через застарілі методики викладання, відсутність навчальних стандартів, підготовлених викладачів, недоступність цифрових технологій для навчального процесу. Низька цифрова компетентність позначається на професійній успішності та загальному благополуччі людей» [1, с. 92].

Л. Шимановська-Діанич, В. Шимановська та О. Лозова, «50% усіх працівників потребуватимуть перекваліфікації до 2025 року. Для працівників, які залишаються на своїх посадах, частка основних навичок, які зміняться до 2025 року, становить 40%. До 2025 року 50% усіх працівників потребуватимуть перекваліфікації через зростання впровадження технологій. Визначено 10 навичок, які будуть найактуальнішими у 2025 році. На думку експертів, саме вміння розв'язувати проблеми буде ключовою компетенцією майбутнього, адже до неї належить аж половина навичок із цієї десятки найактуальніших (аналітичне мислення та інновації, комплексне розв'язання проблем, критичне мислення й аналіз, креативність та ініціативність, уміння аргументувати свою думку, шукати нестандартні рішення і генерувати ідеї), популярність яких зростатиме протягом наступних п'яти років. Уперше відзначено важливість таких навичок, як активне навчання (active learning), витривалість (resilience), стресостійкість (stress tolerance) та гнучкість (flexibility). Якщо ж досліджувати потрібні навички до 2030 року, то свій прогноз надає Організація економічного співробітництва та розвитку в «Навчальному компасі – 2030», пропонуючи три важливі групи навичок: когнітивні та метакогнітивні, соціальні

та емоційні, практичні та фізичні. У табл. 1 наведено зіставлення цих навичок» [7].

Аналіз розвитку галузі харчової промисловості показав, що «харчова промисловість являє собою потужну, широко розгалужену галузь народного господарства, зі своїми специфічними особливостями, має чітку нормативно-правову базу і систему підготовки професійних кадрів. Основними напрямками розвитку харчової промисловості в наш час є: збільшення об'єму виробництва і покращення якості продукції; створення сучасних засобів технічного переоснащення підприємств; впровадження нових технологій приготування, зберігання, фасування продукції; використання принципово нового підходу до художнього оформлення кондитерських виробів. Особлива увага в галузі відводиться технології оформлення кондитерських виробів. Від так, фахова підготовка кваліфікованих робітників харчової промисловості до майбутньої професійної діяльності, дослідження її структури, змісту праці потребує нововведень та суттєвих корективів. Особливого значення набуває формування професіоналізму особистості майбутнього кваліфікованого робітника харчової промисловості, готового до якісного професійного функціонування в умовах сучасних соціальних та економічних зрушень в межах країни та якісних змін в межах харчової промисловості» [3, с. 141–142].

Важливу роль у розвиток когнітивних здібностей відіграє саморозвиток працівників харчової промисловості, психологічні особливості якого «можуть включати бажання постійно вдосконалюватися в своїй професійній діяльності, готовність вчитися новим методам і технологіям, високий рівень самомотивації та самодисципліни, а також внутрішньої готовності до змін і вміння адаптуватися до них. Також важливою є здатність до самоаналізу та саморефлексії, що дозволяє підвищувати свій професійний рівень. Для успішного саморозвитку фахівцям необхідно постійно самовдосконалюватися і опановувати інноваційні технології. Наявність цих психологічних особливостей допомагає працівникам харчової промисловості ефективно розвиватися і досягати нових вершин у своїй кар'єрі, забезпечувати плідну і ефективну роботу, і цим самим, підтримувати продовольчу стабільність у країні» [4].

Звісно, когнітивних здібностей існує величезна кількість, і для кожної галузі є свій набір найбільш затребуваних, так на нашу думку, додатково до креативності, оригінальності та ініціативності, аналітичного мислення та інноваційності,

лідерства та соціального впливу а також уміння вчитись, для працівників харчової промисловості варто додати такі найбільш актуальні навички:

- комунікаційні навички – це вміння чітко, лаконічно та ввічливо висловлювати свої думки, слухати та розуміти інших, працювати з офіційними документами, вести ділові переговори, презентувати ідеї, використовувати різні канали та засоби комунікації. Комунікаційні навички допомагають працівникам харчової промисловості підтримувати зв'язок з клієнтами, постачальниками, партнерами, колегами та керівниками, уникати непорозумінь та конфліктів, домовлятися про умови та цілі роботи, демонструвати свою компетентність та довіру;

- критичне мислення та розв'язання проблем – це вміння аналізувати, оцінювати та ухвалювати рішення, використовуючи логіку докази та креативність. Критичне мислення та розв'язання проблем допомагають працівникам харчової промисловості впоратися зі складними та непередбачуваними ситуаціями, знаходити оптимальні та інноваційні рішення, покращувати якість та продуктивність роботи, адаптуватися до нових технологій та стандартів;

- командна робота – це вміння працювати разом з іншими, виконувати свою роль в команді, співпрацювати, ділитися досвідом та ідеями, вирішувати конфлікти та досягати спільних цілей команди. Командна робота допомагає працівникам харчової промисловості підвищити ефективність та якість роботи, створити позитивну та дружню атмосферу, мотивувати та надихати інших, брати відповідальність за прийняті рішення та ініціативу;

- гігієнічні навички – це вміння дотримуватися санітарних норм та правил при роботі з харчовою сировиною та продукцією, забезпечувати чистоту та безпеку робочого місця, обладнання та інструментів, запобігати поширенню захворювань та отруєнь. Гігієнічні навички допомагають працівникам харчової промисловості підтримувати своє здоров'я та репутацію, виконувати вимоги законодавства та контролюючих органів, задовольняти очікування споживачів;

- організаційні навички – це вміння планувати, координувати та контролювати робочий процес, розподіляти ресурси та час, встановлювати пріоритети та цілі, виконувати завдання вчасно та якісно, аналізувати результати та вносити корективи. Організаційні навички допомагають працівникам харчової промисловості підвищити ефективність та продуктивність роботи, оптимізувати

витрати та ризики, досягати поставлених цілей та покращувати свої професійні навички.

– інформаційні навички – це вміння знаходити, збирати, обробляти, зберігати, передавати та використовувати різні джерела та засоби, такі як інтернет, бази даних, програмне забезпечення, електронна пошта тощо. Інформаційні навички допомагають працівникам харчової промисловості підтримувати свою освіченість та компетентність, слідкувати за новинками та тенденціями в галузі, використовувати інформацію для прийняття рішень та вирішення проблем, спілкуватися з іншими зацікавленими сторонами [7].

Як стверджує О.І. Вдовенко, «в умовах динамічного розвитку промисловості та сфери обслуговування конкурентоспроможність кваліфікованих робітників забезпечується не лише високим рівнем знань технологічних процесів і вмінням виконувати виробничі операції, а й творчими здібностями. Щоб знайти належне місце у суспільстві, майбутній кваліфікований робітник харчової промисловості повинен:

– гнучко адаптуватися у змінних життєвих ситуаціях, самостійно набувати необхідні знання, вміти застосовувати їх на практиці для розв’язання різних проблем з метою знаходження «свого місця» протягом усього життя;

– самостійно критично мислити, вміти побачити труднощі, які виникають у реальному світі, і відшукати шляхи їх раціонального подолання;

– грамотно працювати з інформацією (вміти збирати необхідні для дослідження певної задачі факти, аналізувати їх, висувати гіпотези щодо розв’язання проблем, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними або альтернативними варіантами, встановлювати статистичні закономірності, формулювати аргументовані висновки і на їх основі виявляти й розв’язувати нові проблеми);

– бути готовим до конструювання й оформлення власних інноваційних ідей у вибраній професійній сфері;

– бути організатором складної, напруженої діяльності щодо вирішення творчих фахових завдань;

– володіти глибокими та міцними знаннями, професійним мисленням, багатомірною свідомістю, здатністю до самовизначення в навколишній дійсності, у системі міжособистісних відносин;

– бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, вміти одночасно працювати у різних галузях, передбачати конфліктні ситуації або уміло виходити з них;

– самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня;

– мати власну професійно-особистісну та соціокультурну позицію» [2, с. 19–20].

На нашу думку, варто погодитися з думкою науковців, що покращення підготовки працівників харчової промисловості значно активізує розвиток когнітивних здібностей. Це обумовлено тим, що краща підготовка працівників потребує більшої відповідальності, незалежності, творчості та ініціативності, а також кращого пристосування до динамічних змін у харчовій промисловості і використання сучасних технологій.

Отже, підготовка працівників харчової промисловості визначає важливе значення когнітивних здібностей. Так, вони сприяють покращенню рівня продуктивності праці, якості і безпеці діяльності працівників харчової промисловості, що потребує від них кращих взаємовідносин, співробітництва та креативності у праці. Відтак, в перспективному майбутньому діджиталізація та автоматизованість робочих процесів суттєво підвищить рівень продуктивності праці, а також дієвість взаємовідносин з клієнтами. Модернізація технологій у харчовій промисловості стимулюватиме появу потребу у нових навичках, а відтак, і покращить кваліфікаційний рівень працівників, які з ними працюють.

Висновки. В умовах діджиталізації майбутні професії пов’язують із використанням цифрових інструментів, які лежать в основі сучасної епохи. Обдарованим працівникам, які володіють відповідними когнітивними здібностями, глобальний ринок праці розширюватиме можливості їх використання в сучасних сферах економіки. Вже сьогодні спостерігається у роботі своєрідна «віртуальність», її можна виконувати будь-де і в будь-який час через особисті мобільні пристрої, під’єднані до глобальної мережі Інтернет в режимі реального часу.

В сфері харчової промисловості, когнітивні здібності працівників відіграють доволі важливу роль, яка полягає у тому, що вони підтримують високий рівень якості продукції, дозволяють ефективніше співпрацювати з колегами і клієнтами, а також сприяють розвитку власної професійності та конкурентоспроможності. Розвиток когнітивних здібностей працівників харчової промисловості вважається необхідним в процесі їхнього кар’єрного зростання. Це, в свою чергу, потребує постійного вдосконалення власних гнучких навичок шляхом використання різних підходів та методів, а також пошуку можливостей для практичного використання їх у процесі своєї діяльності.

Список літератури:

1. Бочелюк В.Й. Діджиталізація як фактор формування когнітивної сфери. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2020. Випуск 62. С. 81–107
2. Вдовенко О.І. Проблеми формування творчих здібностей майбутніх кваліфікованих робітників харчової промисловості. *Молодий вчений*. 2015. № 4(3). С. 18–21.
3. Вдовенко О.І. Сучасні вимоги до професійної діяльності робітника харчової промисловості. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 55. С. 139–148.
4. Волошина Ю.І. Психологічні особливості саморозвитку працівників харчової промисловості. URL: <https://surl.li/mfwtqo>
5. Краус К.М., Краус Н.М., Марченко О.В. Цифрові професії майбутнього: на які зміни чекати людському капіталу в умовах становлення соціального підприємництва? *Innovation and sustainability*. 2022. № 1. С. 53–64
6. Піжук О. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості: монографія. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. 504 с
7. Шимановська-Діанич Л., Шимановська В., Лозова О. Підходи до формування soft-skills фахівців харчової промисловості. *Академічні візії*. 2023. Випуск 17. URL: <https://surl.li/xgckld>

Novikov S. O. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ABILITIES OF FOOD INDUSTRY WORKERS IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF SOCIETY

The article is devoted to determining the psychological features of the development of cognitive abilities of food industry workers in the conditions of digitalization of society. Today, one can observe the constant development of the food industry, where there is a continuous introduction of the latest technologies, which, in turn, causes the emergence of constant changes at the enterprises of this industry, and also causes the need for employees to adapt to such changes. Given that the insufficient development of cognitive abilities in employees poses a rather large resistance to changes, which can worsen the activities of the food industry enterprise and its competitiveness. In contrast, the sufficient development of cognitive abilities in food industry workers contributes to the establishment of productive communication and global, multifaceted and multicultural cooperation with customers, stakeholders, suppliers, etc. At the same time, cognitive abilities of food industry workers can also directly affect the level of life and the workers themselves, who, in the process of developing their own professional and personal qualities, increase their level of competitiveness and career growth. In our opinion, one of the main factors that stimulate the development of cognitive abilities in food industry workers should be considered consumers themselves, that is, the dynamic changes in their needs and preferences. The importance of cognitive abilities in the process of training food industry workers is revealed. It is established that they contribute to improving the level of labor productivity, quality and safety of food industry workers, which requires them to have better relationships, cooperation and creativity at work. It is determined that in the promising future, digitalization and automation of work processes will significantly increase the level of labor productivity, as well as the effectiveness of relationships with customers. Modernization of technologies in the food industry will stimulate the emergence of a need for new skills, and therefore improve the qualification level of workers who work with them.

Key words: food industry, cognitive abilities, training of food industry workers, skills, training, digitalization.